

Пендюра С. М., курсант
навчально-наукового інституту
№ 2 Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник: Сьох К. Я.,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВО НА ТАЄМНИЦЮ ЛИСТУВАННЯ, ТЕЛЕФОННИХ РОЗМОВ, ТЕЛЕГРАФНОЇ ТА ІНШОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Інститут таємниці кореспонденції є гарантією свободи особистості. Нині сформувались дві наукові концепції розуміння права на таємницю кореспонденції. По-перше, це так звана «особистісна» концепція, яка розглядає дане право як складову права на недоторканність особистого і сімейного життя, а, по-друге, це право досліджується як самостійне право, зміст і призначення якого ширше за захист приватного життя особи. Так, міжнародними актами, а також практикою Європейського суду з прав людини право на таємницю кореспонденції розглядається в контексті права на приватне та сімейне життя. Зокрема, у Загальній декларації прав людини (ст. 12) встановлено, що ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємниці його кореспонденції або на його честь і репутацію [1]. Право кожного на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції закріплює ст. 8 Конвенції. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (ст. 17) встановлює заборону свавільного чи незаконного втручання в особисте і сімейне життя особи, свавільного чи незаконного посягання на недоторканність її житла або таємниці її кореспонденції чи незаконних посягань на її честь і репутацію [2]. Зауважимо, що у згаданих актах та й у юридичній літературі поняття «приватне» та «особисте» життя ототожнюються. На нашу думку, слушною є позиція, що поняття «приватний» і «особистий» можуть вживатися як синоніми, зокрема і коли йдеться про сферу людського життя. Прецедентна практика ЄСПЛ не встановила єдиного розуміння поняття «приватне життя», але надала настанови щодо його значення та обсягу для цілей ст. 8 Конвенції [3]. Насамперед, право на повагу до приватного життя є правом на приватність, правом жити так, як кожен того бажає, і бути захищеним від оприлюднення фактів такого життя. Певною мірою право на повагу до приватного життя також має охоплювати право встановлювати та розвивати відносини з іншими

людьми. Тож, враховуючи широке коло питань, що охоплює приватне життя, ЄСПЛ виділяє справи, що підпадають під це поняття, на три основні групи:

- 1) справи про фізичну, психологічну чи моральну цілісність особи;
- 2) справи про приватність особи;
- 3) справи про ідентичність особи.

Відтак право на приватне життя включає особисту автономію й розвиток, можливість взаємодіяти з іншими людьми, фізичну та психологічну недоторканність, а також, певною мірою, репутацію особи. Безпосередньо до сфери особистого життя включено й сімейне життя, де йому забезпечується право вільного від свавільного втручання держави існування. Зауважимо, що у практиці ЄСПЛ немає й вичерпного визначення поняття «сімейне життя», адже це поняття постійно еволюціонує і продовжує розвиватись з урахуванням сучасних змін соціальних та культурних моделей сім'ї. Таким чином, «особистісній» концепції притаманний безпосередній зв'язок права на таємницю кореспонденції та права на приватне і сімейне життя. Прихильники другої концепції розглядають право на таємницю кореспонденції як самотійне право. Вони наголошують, що право на таємницю кореспонденції належить до окремих особистих прав людини та виходить за межі права на недоторканність приватного життя. Тож зв'язок права на таємницю кореспонденції зі сферою приватного життя є відносним, таким самим, як і з рештою основних прав людини.

В Україні право на таємницю кореспонденції закріплює Конституція України. Основний Закон (ст. 31) гарантує кожному таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції [4]. Це право сформульовано таким чином, що завданням держави є забезпечення недоторканності цього права з боку інших осіб та державних органів і передбачає заборону для будь-кого без згоди особи знайомитися з її кореспонденцією, прослуховувати її телефонні розмови тощо, а також розголошувати їх зміст або сам факт такої кореспонденції. На відміну від згаданих вище міжнародних актів, у Конституції України це право виведене в окрему, від недоторканності особистого та сімейного життя, статтю, що дає підстави для висновку про недоцільність звужувати право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції лише сферою особистого чи сімейного життя. Беззаперечно право на таємницю кореспонденції гарантується кожному. Втім, це право може бути обмежене судом на підставі закону. Так, різновидом втручання в приватне спілкування є арешт, огляд і виїмка кореспонденції. При цьому ст. 261, 262 Кримінального процесуального кодексу України чітко встановлені підстави та процесуальні форми такого обмеження цього конституційного права особи [5]. Водночас реалізація права на таємницю кореспонденції окремими категоріями осіб має свої особливості. З одного боку, допускається обмеження права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, а з іншого – встановлюються вищі гарантії захисту від незаконного чи

свавільного втручання у таємницю кореспонденції. Деталізацію особливостей реалізації права на таємницю кореспонденції для окремих категорій осіб встановлюють спеціальні норми[6].

У сучасному світі листування, телефонні розмови, телеграфна та інша кореспонденції є досить важливим засобом спілкування людей як в робочій сфері, так і в особистісній. Обов'язок держави і її компетентних органів забезпечити конституційне право спілкування між людьми. Спілкуванням є передання інформації у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу. Спілкування є приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб (ч. 3 ст. 258 КПК України) [5]. Право на таємницю листування, телефонних переговорів, телеграфної та іншої кореспонденції є особистісним, немайновим правом, що традиційно належить до основних природних прав людини. Держава, яка визнається демократичною, повинна забезпечити реалізацію таких прав і свобод, а також надати механізм правового захисту в разі їх незаконного порушення. Якщо порушили ваше конституційне право на таємницю листування, потрібно за місцем свого проживання звернутися з відповідною письмовою заявою до відділу поліції. Там повинні відкрити кримінальне провадження і провести досудове розслідування. Відповідно до Закону України "Про Національну поліцію" від 02 липня 2015 р. завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах [7]:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності (ст. 2).

Поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського. Поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиленням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня (ст. 12) [7]. Під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації. Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції. Здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування (ст. 7)[8].

Під час введення в Україні воєнного стану з'явилося багато новин про прослуховування дзвінків, але українські ЗМІ спростовують цю інформацію, повідомляючи, що це все є не правдою та провокацією для українського народу. В той же час згідно статті 6 частини 2 Закону України «Про інформацію» [9] право на інформацію може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Тому під час воєнного стану може бути застосоване прослуховування дзвінків, адже це робиться для нашої безпеки.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version->
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
3. Європейська конвенція з прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Кримінально процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
6. Міхневич Л.В. Конституційне право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції окремих категорій осіб. Часопис Київського університету права. 2020. № 4. С. 102–106. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/550-Article%20Text-1054-1-10-20211102%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/550-Article%20Text-1054-1-10-20211102%20(1).pdf)
7. Закон України «Про Національну поліцію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
8. Король Д.Ю. Забезпечення Національною поліцією конституційного права особи на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. URL: <http://elar.naia.kiev.ua>
9. Закон України «Про інформацію» від 02.10.92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>